

L'Aprenentatge Basat en Projectes com a mètode per a la formació en l'acció educativa dels professors de secundària

Salvador Calabuig i Serra

Universitat de Girona

En aquests moments conflueixen a Espanya dos canvis importants que afecten a la formació en l'acció educativa dels professors de secundària: per una part, apareix el postgrau universitari de professor de secundària, i per altra, l'aprenentatge universitari comença a estructurar-se a partir dels crèdits ECTS com a conseqüència de la implantació del procés de Bolonya. L'aportació d'aquesta comunicació és una proposta per aprofitar aquesta avinentesa i redissenyar la pràctica docent organitzant el procés d'ensenyament-aprenentatge per als professors d'educació secundària a partir de l'Aprenentatge Basat en Projectes, i la seva variant, l'Aprenentatge Basat en problemes. Aquestes són unes de les metodologies que més s'aproximen a les exigències de la nova organització dels ensenyaments en crèdits ECTS i que al mateix temps recomana la nova ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària que es desprenen de l'aplicació de la nova llei d'educació (LOE). Per tant, es tracta que els futurs professors aprenguin de la mateixa manera que hauran d'ensenyar quan treballin als centres educatius.

La proposta parteix de l'experiència acumulada de l'assignatura Didàctica de la Geografia, pionera en la formació en la docència de professors de secundària i que ja s'impartia a universitats catalanes des dels anys 80. També he aprofitat la documentació del taller de formació en Aprenentatge Basat en Problemes impartit per Miguel Valero i Roc Messeguer del 6 i 7 de juliol del 2009 a la Universitat de Girona. La motivació principal per enfocar aquest treball és l'experiència com a professor de secundària en la formació d'alumnes del desaparegut curs de Qualificació Pedagògica, i com a professor universitari, en la docència de l'assignatura de didàctica de la geografia. A partir d'aquí, i adequant-nos a les noves exigències per a la docència universitària que proposa el procés de Bolonya i a les directrius que estableix la nova Llei Orgànica de l'Educació espanyola, i els decrets que se'n deriven, es presenta una organització dels continguts i les activitats que es caracteritza per l'ús d'un discurs inductiu, és a dir, partint de casos concrets, de situacions properes a l'alumnat.

Aquesta proposta de projecte és per a l'assignatura de Didàctica Específica de l'Àmbit corresponent al mòdul 4 del Màster Universitari de Professor de Secundària Obligatòria i Batxillerat, Formació Professional i Ensenyament d'Idiomes. Els seu objectiu principal és dotar als futurs professors de les competències necessàries per desenvolupar la tasca educativa, i més concretament, conèixer i aplicar propostes docents innovadores, utilitzar la pràctica reflexiva com a instrument de millora de la pràctica docent, transformar el currículum en programes i activitats de treball, aplicar propostes docents innovadores i identificar els problemes relatius a l'ensenyament aprenentatge de la seva especialitat, segons estableix la memòria d'aquest màster dissenyat per la Facultat d'Educació i Psicologia de la Universitat de Girona.

Aquesta proposta d'aprenentatge basat en problemes ocuparà 8 de les 15 sessions d'una hora i mitja, més l'aplicació pràctica en el període de pràcticum d'intervenció autònoma. A més d'aquestes sessions presencials, els alumnes disposen de 15 hores per treball en grup i vint de treball autònom. S'organitzarà la classe en grups de tres persones que treballaran de manera cooperativa per desenvolupar conjuntament una unitat didàctica de ciències socials.

Tema del projecte

El projecte consisteix en que els alumnes, mitjançant el treball cooperatiu dissenyin una unitat didàctica desplegant el currículum per competències segons estableix el Decret 143/2007, de 26 de juny d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria de la Generalitat de Catalunya. Atès que aquest exemple es basa en un tema o problema relacionat amb les ciències socials, els alumnes hauran d'atendre a la interdisciplinarietat de les ciències socials i seleccionar els continguts de la unitat didàctica a través dels conceptes claus (BATLLORI, CASAS; 2000). És a dir, tota la programació es desenvolupa a partir d'un tema o problema que es situa en el centre d'interès i el seu tractament i resolució s'enfoca a partir de interrelació entre les diferents disciplines socials: història, art, demografia, sociologia, geografia, economia... També cal incorporar continguts d'altres disciplines i, a més, tenir en compte que hi ha continguts com l'autonomia personal, el sentit crític o la participació com a ciutadans responsables a la nostra societat que són necessaris per desenvolupar les competències però que formen part de cap disciplina, són metadisciplinàries. En tot cas, els conceptes que proposa el currículum i als quals ens hem d'atendre són: identitat-alteritat, diferenciació, racionalitat-irracionalitat, organització socials, canvi-continuïtat, creences i valors, i interrelació.

En la seva concreció de la unitat didàctica, també s'ha de tenir en compte la funcionalitat dels aprenentatges. L'alumne ha de ser capaç d'utilitzar els coneixements que li hem donat, si no el que ha *après* no serveix per res. Per tant s'ha de donar rellevància als aprenentatges que siguin significatius.

Per últim s'han de seleccionar activitats que facin que l'alumne de secundària sigui cada vegada més autònom en el seu procés d'aprenentatge i crític sobre el que aprèn. Algunes propostes metodològiques serien el treball en centres d'interès, que implica conèixer un tema globalment, l'elaboració de projectes seguint una metodologia predeterminada, les petites recerques del medi elaborades amb el màxim de rigor científic, les simulacions o dramatitzacions de casos reals que manifestin la complexitat del coneixement o l'anàlisi de casos i l'adquisició de coneixement a partir de la formulació i resolució de problemes. Per tant, els futurs professors han de preparar una unitat didàctica que:

- Respecti el currículum
- Organitzi els continguts en conceptes clau
- Fomenti la funcionalitat dels aprenentatges i que l'alumne sigui autònom, crític i responsable sobre els seus aprenentatges

Fases de realització del projecte

Primer document: La primera setmana han de tenir enllestit un primer esbós en el que es presentin el títol de la unitat, els continguts i la seva seqüenciació, les activitats proposades i l'avaluació.

Presentació i discussió del primer document. El grup presenta davant els seus companys de classe un resum de la seva proposta. Cada un dels altres grups exposa per escrit propostes de millora. Al final de la classe cada grup diu quines accepta per millorar la seva unitat didàctica i quines no.

Verificació individual. A partir dels suggeriments que ha rebut de la presentació, s'elabora un document millorat. Ara, cada membre del grup, de manera individual haurà de proposar canvis per demostrar que coneix el document i que es capaç de donar la seva opinió.

Document de consens. El document millorat i els suggeriments individuals es presenten al professor, i després de la seva revisió s'elabora el document de treball per a desenvolupar el projecte de manera pràctica a un grup d'alumnes.

Pràctica amb els alumnes. La pràctica es porta a terme en una aula de l'institut de secundària que té cabuda per la classe normal d'ESO més els 24 futurs professors i el professor responsable, que estaran presents en tot moment mentre els seus companys desenvolupen la seva pràctica docent.

Reflexió sobre la pràctica. Un cop finalitzada la pràctica docent, s'inicia un procés de pràctica reflexiva (ESTEVE, 2004) que portarà a detectar els possibles errors o aspectes a millorar i permetrà enriquir l'experiència i tornar a repensar parts del treball.

Document final. És el document definitiu en el que hi ha de constar la proposta educativa definitiva i un dietari que segueixi tot el procés d'elaboració, donant compte de les millores i les aportacions tant dels companys dels altres grups i del professor.

Tipus d'activitats

All llarg de la pràctica, es preveuen les següents activitats: Puzzles. Els estudiants es repartiran el treball d'estudiar nous temes del curs, se'ls explicaran els uns als altres i s'avaluaran per assegurar-se que tots ho han entès.

Classes expositives dels professor per aclarir dubtes sobre el constructivisme, el decret d'ordenació d'ensenyament d'educació secundària, la recerca-acció (BOIXADER, 2004) i l'organització de continguts en conceptes clau.

Avaluació entre companys, autoavaluacions i revisió dels coneixements per part del professor a través de petites exposicions orals de 120 segons.

Experimentació-acció (recerca-acció). És una activitat importantíssima dintre de la formació dels docents que permet la millora contínua de la seva activitat docent.

Debat en els que es plantegen aspectes educatius sobre què ensenyar i com. El punt de partida del debat és decret d'ordenació d'ensenyaments a secundària.

Aprentatge cooperatiu

Al llarg de tot el projecte hem d'incorporar aquests 5 aspectes del treball cooperatiu:

1. interdependència positiva, hem d'assegurar-nos que cada membre del grup és necessari pel bon funcionament del treball.
2. Exigibilitat individual. Tots els membres del grup han de poder respondre sobre qualsevol qüestió relacionada amb el treball.
3. Interacció entre els membres del grup. Tots han d'aportar propostes i discutir les dels companys.
4. Habilitat de treball en grup. Convé que s'elaborin de manera consensuada les normes de funcionament del grup.
5. Reflexió sobre el treball realitzat. Cada fase del treball ha de tenir una reflexió posterior per anar preparant el procés de recerca-acció.

Avaluació del projecte

Es parteix d'una avaluació inicial o diagnòstica al principi del procés i al llarg del seu desenvolupament s'avalua setmanalment els documents a entregar tant en grup com els exercicis individuals (presentacions orals, dietaris, autoavaluacions). Al final del procés, cada alumne ha de poder donar compte de qualsevol aspecte del treball.

Guia del projecte

Els alumnes han de disposar des del primer moment d'una guia del projecte que defineixi setmana per setmana les activitats a realitzar, els documents a lliurar i els exercicis d'avaluació.

Al llarg de tot el procés, s'ha de conscienciar als alumnes que han de respectar en tot moment la normativa, complir amb el calendari establert i donar la mateixa importància a l'elaboració de documents escrits com a les autoavaluacions i reflexions. És habitual que, al principi, els alumnes facin les reflexions a lleugera i donin poca importància a les autoavaluacions i proposta de millora per als altres grups. També es possible que vulguin convertir un procés de treball cooperatiu en múltiples treballs individuals que al final s'ajunten i formen un treball en conjunt. Han d'entendre que la manera de treballar és important i que un projecte així té poc a veure amb les noves metodologies. En tot cas, el canvi de manera de treballar no és fàcil, encara que els alumnes estiguin disposats a acceptar tots els canvis que implica el procés de Bolonya i el treball en competències.

Conclusions

La majoria dels futurs professors de secundària s'han format fins al moment amb una metodologia deductiva. El canvi cap a una metodologia inductiva, en la que els alumnes arriben a l'aprenentatge treballant en grups cooperatius per resoldre situacions o projectes és una transformació que s'ha de fer progressivament (Zabala, 2009). Tanmateix, els mètodes inductius són una exigència dels nous criteris educatius tant en l'ensenyament bàsic com en l'universitari. Un pas important és formar en l'acció educativa als futurs professors de secundària amb aquestes metodologies. Només així podem aconseguir unes actituds favorables dels futurs professors de secundària en la formació en competències. Si els professors han fet la seva formació didàctica inicial amb els mateixos criteris que han d'aplicar als seus futurs alumnes, les reticències i la poca comprensió que està rebent l'organització del nou en competències es pot anar superant amb més facilitat.

Bibliografia

- BATLLORI, R.; CASAS, M. (2000): "El conflicto y la diferenciación. Conceptos clave en la enseñanza de las ciencias sociales". Lleida. Milenio.
- BOIXADER, A. (2004): "Innovació en el currículum de ciències socials i formació del professorat: una *recerca-acció*". Tesi doctoral. UAB.
- ESTEVE, O. (2004): "La observación en el aula como base para la mejora de la práctica docente", a LASAGABASTER, D.; SIERRA, J. M.: *La observación como instrumento para la mejora de la enseñanza-aprendizaje de lenguas*. Barcelona. ICE UB. HORSORI. Cuadernos de Educación, núm. 44.
- ZABALA, A. (2009): "Metodologia per a l'ensenyament de les competències". Guix núm. 359, p. 42-48.